

Pokret "otvorene nauke" – pomodarstvo ili stvarna potreba za poboljšanjem replikabilnosti i transparentnosti u naučnim istraživanjima

U proteklih par godina u psihologiji, ali i drugim oblastima, na primer biomedicinskim istraživanjima, otvorena je Pandorina kutija – javno je obznanjeno da mnogi ključni nalazi ne mogu da se nezavisno repliciraju. Ovo je pokrenulo lavinu predloga usmerenih na unapređivanje istraživačkih praksi, a pre svega načina na koji se naučna istraživanja prezentuju stručnoj i laičkoj javnosti, kao i strukture podsticaja koji oblikuju šta će se i kako saopštiti. Učesnici okruglog stola razgovaraće o tome koliko su problemi ozbiljni i koliko su predloženi "lekovi" efikasni iz uglova različitih naučnih disciplina i uzimajući u obzir specifičnost lokalnog konteksta.

Učesnici:

Doc. Dr Iris Žeželj, Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd

Prof. Dr Biljana Stojković, Biološki fakultet, Beograd

Prof. Dr Slobodan Perović, Odeljenje za filozofiju, Filozofski fakultet, Beograd

Doc. Dr Biljana Stanković, Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd

Moderator:

Dr Ljiljana Lazarević, naučni saradnik, Institut za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd

---

Jedno od veoma važnih pitanja koja se postavlja u psihologiji, ali i drugim naučnim oblastima (na primer, medicinskoj biologiji i farmakologiji), je replikabilnost istraživačkih nalaza koji su objavljeni u recenziranim akademskim časopisima. Koordinisani naponi velikog broja laboratorija da repliciraju čak i neke seminalne studije često daju obeshrabrujuće rezultate. Sve je više dokaza da teškoće sa replikabilnošću potiču od neadekvatnih istraživačkih praksi: orijentacije na statističku značajnost rezultata (publikovanje samo pozitivnih nalaza, selekcija rezultata koji su u skladu sa hipotezama, izvođenje serija oglada male statističke snage), kao i orijentacije ka novim, kontraintuitivnim rezultatima nasuprot akumuliranju pouzdanih i robustnih rezultata. Uporedo sa otkrivanjem ovih slabosti, predlažu se i unapređuju alternativne prakse koje bi ih ublažile ili otklonile (preregistrovanje nacrta istraživanja, podsticanje objavljivanja replikacija i negativnih rezultata, insistiranje na uzorcima veće statističke snage, deljenje instrumenata i baza podataka). Da li su ovakve promene potrebne i/ili dovoljne, ostaje još uvek neodgovoreno pitanje.

Iris Žeželj

Budući da dualna priroda čoveka podrazumeva jedinstven spoj bioloških i društvenih svojstava, razumevanje različitih aspekata naše vrste jeste poseban istraživački izazov u kom se prepliću pitanja biološke nauke i psihologije sa brojnim oblastima

humanističkih nauka. Nije nepoznato da su biološke koncepcije bile zloupotrebljavane sa ciljem verifikacije određenih društvenih ideologija, najčešće u okvirima ksenofobnih, rasističkih, mizoginih i sličnih pravaca. Pored ideoloških komponenti, uticaj genetičkog determinizma, tj. ideje da je svaka osoba u potpunosti određena svojim genima, uočava se i u savremenom odnosu prema pitanju zdravlja i percepciji individualne različitosti. Zanemarivanje bioloških znanja o interakcijama između gena i između genotipa i životne sredine, vodi brojnim pogrešnim zaključcima sa tendencijama ugrožavanja ljudskih prava i sloboda. Posebno ćemo govoriti o praksama formiranja forenzičkih i medicinskih genetičkih baza stanovništva, kakve su mogućnosti upotrebe i zloupotrebe takvih baza podataka i kakva su dosadašnja iskustva u državama u kojima one postoje nekoliko decenija.

Biljana Stojković

Fizika je od samih početaka naučne revolucije često tretirana kao fundamentalna nauka čije su eksperimentalne metode prototip primenljiv u svim ostalim naukama. Da li bi, međutim, razumevanje eksperimentalnih metoda u psihologiji, naročito razumevanje standarda replikacije rezultata, trebalo da se vodi, i u kojoj meri, načelnim standardima eksperimentisanja u fizici? Šta su tačno ti standardi i variraju li u različitim oblastima fizike? Razmatranje suštinskih sličnosti i razlika između eksperimentalnog procesa u fizici i psihologiji tiče se pre svega uniformnosti i veličine uzorka, i tome shodnih standarda statističke analize rezultata. Od zaključaka takvog razmatranja zavisice da li je adekvatno očekivanje sličnog nivoa replikabilnosti eksperimentalnih rezultata u obema naukama.

Slobodan Perović

Kakve posledice predložene mere za poboljšanje kvaliteta psiholoških istraživanja imaju po istraživanja koja se oslanjaju na alternativnu metodološku paradigmu – kvalitativnu metodologiju? Kvalitativna istraživanja stiču sve veću popularnost u različitim oblastima psihologiju, a znatno duže su prisutna u drugim društvenim naukama, posebno u antropologiji i sociologiji. Ipak, zbog metodoloških specifičnosti, većina uobičajenih kriterijuma kojima se procenjuje kvalitet istraživanja, kao i mnoga od predloženih rešenja za poboljšanje tog kvaliteta, ne mogu da se primene bez značajnih izmena. Na primer, kako replicirati istraživanja koja su rađena u specifičnim lokalnim kontekstima izvan laboratorija, kako učiniti podatke (npr. transkripte intervjua) javnim bez ugrožavanja anonimnosti učesnika ili kakva je korist od preregistracije nacrta istraživanja eksplorativnog tipa i sl. Biće razmatrano koja alternativna rešenja za poboljšanje kvaliteta istraživanja je moguće ponuditi i to rešenja koja bi bila osetljiva za metodološke specifičnosti kvalitativnih istraživanja u psihologiji i drugim društvenim naukama.

Biljana Stanković